

Fried Ilona

A politika fogságában

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára olasz kultúrával kapcsolatos anyagában az egyik főszereplő, Dr. Herczeg Gyula volt. Úgy gondolom, pályája része lehet annak a kettős beszédnek, amely a szocializmus idején az úgynevezett nyugati nyelvekhez, kultúrákhoz való viszonyulást jellemezte.¹

Már 1953-ban, Herczeg Gyulának az ELTE Olasz Tanszékére való kinevezését közvetlenül megelőzően nagy vitát váltott ki az éppen megjelent olasz-magyar szótára. *Megjegyzések az új olasz-magyar szótárhoz*, illetve *Egy szótárvíta tanulságai címmel* cikkek jelentek meg 1953-ban az „Irodalmi Újság”-ban.² A tekintélyes recenzensek némely ténylegesen felmerülő hiba bírálatán túlmenően súlyos politikai támadást intéztek a szótár, illetve szerkesztője, az épp „az emberélet útjának felén” járó Herczeg Gyula ellen. A tudományos pályáján elismert szerkesztő párton kívüli, igazi polgár volt. Az ötvenes években is tartotta a kapcsolatot az olasz szakmával, rendszeresen publikált szakfolyóirataikban.

Herczeg Gyula 1942-ben végzett olasz-francia szakosként. s Eötvös Kollégistaként még ösztöndíjas tanulmányokat folytathatott az egyik legjobb olasz egyetemen, a Scuola Normale di Pisán, ahol a későbbi olasz tudományos élet néhány jelentős személyisége is tanult. Kitűnően beszélt olaszul, spanyol lektorként kezdte pályáját, s a fenti nyelveken kívül románul, angolul és horvátul is tudott. (A németet önéletrajzaiban az iránta érzett ellenszenvé miatt nem említi, holott bizonyosan ismerte.) A Szent László Gimnázium tanára volt, 1951-től az ELTE Olasz Tanszékének óraadója lett. A tovább gyűrűző „szótár-vita” ellenére, feltételezhetően Kardos Tibor tanszékvezető és Tamás Lajos rektor jóvoltából, mégis megkapta az adjunktusi állást.

Sokak kiváló oktatóként tartották számon, mások nehéz természete miatt nem kedvelték. Pályája során nemzetközileg elismert tudós lett, aki fanatikus hittel képviselte az italianisztika ügyét, a szó legszorosabb értelmében életét tette fel rá. Munkásságának jobb megismerése betekintést enged egy korba, annak kultúrpolitikájába, italianisztika és politika kapcsolatába is. Az államvédelem mindvégig figyelemmel kísérte pályáját, olyannyira, hogy a mai kutató a kinevezéséhez készült tanszékvezetői felterjesztést és más egyetemi iratokat is az anyagához csatolva találja meg.³

A titkosszolgálati iratok szerint: „Herczeg Gyula adjunktus az Olasz Intézetben előadó, nyelvészettel és spanyol filológiával foglalkozik. A közeljövőben tanszékvezető docenssé fogják kinevezni az újonnan szervezendő spanyol tanszékre. Nagy szaktudású, kiválóan képzett ember, de excentrikussága különös és néha már-már nevetségessé váló modora és magatartása miatt általában nem veszik komolyan, s közeli barátságba sem tud kerülni senkivel saját tanszékén sem.”⁴

¹ Kutatásaimmal kapcsolatban eddig megjelent: *Árnyak a Bródy Sándor utcában*, „Élet és Irodalom”, 2009. június 26, p. 12., *Italianisztika és állambiztonság*, „Betekintő”, 2009/4, www.betekinto.hu (utolsó konzultáció: 2011.12.30.)

² A cikkeket Gábor György 1953. január 15., illetve Korach Mór, 1953. február 26. jegyezte.

³ A.B.T. L. 0-11-566/1a - 589. Kardos Tibor felterjesztésének másolata.

⁴ ABTL-O-11566-1a-570.

1956-ban fegyelmit kapott az egyetemen: a visszaemlékezők szerint menyasszonya iránti féltékenységében (a lány az egyetem hallgatója volt,) akkora botrányt csinált, hogy az végül visszaütött ellene. A fegyelmi során megfeddték, ezt azonban még megúsza.⁵ 1957 közepén útlevelet kért Olaszországba. Augusztusban el is indult, azonban Hegyeshalomnál levették a vonatról, és útlevelét bevonták. Az államvédelmi iratok sajátosan párhuzamos kettősségben foglalkoznak az ügygel: egy 1957. szeptember 10-én kelt ügynöki jelentés arról tudósít, hogy menyasszonya disszidált, és hívta Herczeget, hogy látogassa meg.

A dokumentumok egyik verziója szerint a Tanszék részéről bejelentés érkezett, hogy Herczeg hazajövele nem biztosított. Ez a közlés egészen miniszterhelyettesi szintig jutott el, akinek döntése szerint az Egyetemnek vissza kellett volna vonnia az útlevélkérelemhez adott támogatását, és ennek alapján bevonták volna az útlevelet. Ez azonban minden jel szerint nem következett be.

A fentieknek némileg ellentmond egy későbbi összefoglaló jelentésből megismerhető másik variáns 1960-ból, amikor Herczeg Gyula letartóztatását készítették elő:

„Herczeg Gyula egyetemi tanár személyével az ellenforradalmat megelőző időben már foglalkozott a kémelhárító osztály. Az akkor meglévő adatok és anyagok alapján őrizetbe vételét tervezték. Erre azonban az ellenforradalom kirobbanása miatt nem került sor. Ellenséges tevékenységét bizonyító adatok és anyagok az ellenforradalom ideje alatt megsemmisültek.

Az ellenforradalom után, 1957-ben ismét foglalkoztunk személyével, mivel olyan adatok merültek fel, hogy olaszországi útját disszidálásra akarja felhasználni [...] hogy Herczeg Gyulának különböző olasz bankokban pénzbetétje van, amelyet olasz folyóiratokban, illetve tudományos értesítőkből megjelent cikkeiért tiszteletdíjként kapott. Ezen adatok alapján 1957-ben Hegyeshalomnál levettük a vonatról és útlevelét bevontuk.

1958-59-ben ismét olyan adatok jutottak tudomásunkra, hogy Herczeg Gyula, lépéseket tesz olaszországi utazása érdekében és keresett olyan kapcsolatokat, akik az útlevélmegszerzésében, ha kell, pénz ellenében is segítséget tudnak neki nyújtani. (Erről egy-két ügynöki jelentés fekszik el.) Ezen jelzések alapján tervbe vettük néhány ellenőrző intézkedés megtételét és ezek alapján esetleges feldolgozását, de ezt más, fontosabb feladatok végrehajtása miatt a felsőbb vezetés nem engedélyezte.

Herczeg Gyula olaszországi utazása azért sem történhetett meg, mert az ellenforradalom előtti menyasszonya, Fehér Mária fedőnevű ügynökünk, az ellenforradalom után Olaszországba lett telepítve. Herczeg Gyula, mivel menyasszonya otthagya őt, már az ellenforradalom előtt megfenyegette Fehér Máriaét, s olyan híreket terjesztett, hogy az az államvédelem ügynöke.

Erről azonban semmi konkrétat nem tudott, s ezt csak azért tette, mert Fehér Mária sokat volt abban az időben együtt Vigevannival, az Olasz Kultúrintézet hírszerzőgyanús igazgatójával.

A fentiek alapján operatív szempontból is káros lenne Herczeg Gyula olaszországi, illetve nyugat-európai utazása.”⁶

A jelentést olvasva az a benyomásunk támadhat, hogy Herczeg útlevelének megadásával eredetileg valamilyen céljuk volt a hatóságoknak, de menet közben erősebbé váltott az a szándékuk, hogy a külföldre telepített ügynököt ne tegyék ki esetleges kellemetlenségnek.

⁵ Erre az első fegyelmi csak utalást találtam. Anyaga az ELTE levéltárában, feltételezhetően elveszett. Megvannak azonban a második fegyelmi dokumentumai.

⁶ ABTL-O-11566-1a-574. Kézbe fenn: Bécsi et., Budapest, 1960. április hó 27-én. Hazai Jenő r. ezredes osztályvezető és Tóth László r.örgy. alosztályvezető aláírásával.

1959. február 21-i a következő jelentés: „Hálózati úton szerzett értesülések szerint Herczeg rendszeres kapcsolatot tart az Olasz Intézet vezető beosztottjaival, különösen Luciano Perselli kultúrattasával.” Zárt ajtók mögötti, bizalmas beszélgetések,– Herczeg útlevéllal ki akar jutni Olaszországba, nem akar visszatérni – „ennek érdekében lakásán rendszeresen fogad kétes személyeket, akikkel üzleti, vagy egyéb úton akarja megszereztetni útlevelét. Több olyan személy is feljár nevezett lakására, akiknek kilétét titokban tartja. Egy esetben, pl. amikor egy személy fent volt nevezett lakásán, kollégája megkérdezte, hogy ki volt ez a személy? Herczeg azt válaszolta, hogy ezt nem szabad tudni, mert ebből még baj lesz. Többek között feljár még három honvédségi személy is, Herczeg lakására, egy repülő alezredes és két honvédségi jogász.” „A rendszabály bevezetése biztosítva van, oly módon, hogy a Herczeg dolgozószobájában lévő telefont a X-es osztállyal elrontatjuk és az új készülékbe beépítetjük a III/E. rendszabályt.”

Feltehetően valakik védték is Herczeget, talán a legfelsőbb pártvezetésben, minden esetre a jelentések adó-vevőinél feljebb: hiszen már a korábbi összegző jelentésen is láttunk egy kézzel írott mondatot, mely nem engedélyezi az összegzés végén javasolt lehallgató készülék elhelyezését Herczeg lakásán. „Bécsi et. Ez nem megy.”⁷

Közben 1957-ben Herczeg Gyula ellen az egyetemen újabb fegyelmi vizsgálat indult. Felmentették ugyan, de 1958-ban sok más oktatóhoz hasonlóan elbocsátották, és 1958 szeptemberében már fővárosi szakfelügyelőként látjuk viszont. Későbbi rendőrségi vallomásában utal arra, hogy szakfelügyelői tevékenységéről Gyalmos János fővárosi VB elnökhelyettesen kívül Óvári Miklóst is időszakonként tájékoztatta – mindketten rokonszenvvel kísérték az olasz tanítás, az olasz kultúra terjesztését. Ha megnézzük a „Fehér Mária” fedőnevű ügynök 1956. febr. 1.-jei jelentését, megértjük, hogyan is készítették elő Herczeg letartóztatását, hogyan sikerült az ügynöknek a tudós-tanárról rendkívül veszélyes ellenségképet kreálnia.

„Pisában: barátságot kötött az akkori kezdő olasz tudományos gárda egyes tagjaival, ezt a barátságot ma is fenntartja, rendszeres levelezést folytat pl. Bruno Migliorini olasz lingoistával [! a szerző] a követségi futárposta és posta útján. Rendszeresen ír cikkeket olasz nyelvészeti folyóiratokba, ezeket a cikkeket főleg Alessandro Vigevani kultúrattasé segítségével juttatja ki Olaszországba. Néhány olasz szakos hallgató előtt kijelentette, hogy Olaszországban két háza és egy újságja van. Egy ismerősének kijelentette, hogy Vigevannitól kb. 50 szakkönyvet kapott és még 1000 regényt fog kapni modern stilisztikai kutatásaihoz. Ismerőse megkérdezte, hogyan bírja ezt anyagilag, erre kitérően felelt.

Herczeg Gyula politikai állásfoglalása a kozmopolitizmus, többször kijelentette egy ismerősének, hogy vagy Olaszországba, vagy Dél-Amerikába akar disszidálni, ahol jó összeköttetései vannak. Azt mondta, Ausztrián keresztül orosz autóval lehet legkönnyebben megszökni, csak ehhez sok pénz kell, de ő ezt elő fogja tudni teremteni.

Rendszeresen hallgatja a Szabad Európa rádió adásait, ezt hallgatói előtt is emlegette. Egy hallgatóját megkérte, hogy óráit baloldali kijelentésekkel ne zavarja. Egy alkalommal Lutter Éva egyetemi hallgatót megkérte, hogy tegye le a nyakában lévő ötágú csillagot.

Herczeg Gyula mélyen vallásos, minden vasárnap délelőtt elmegy a 12 órás misére a Szent Anna templomba. Legjobb barátja Mihalik plébános, aki minden héten rendszeresen meglátogatja és lelki atyja.

Alessandro Vigevannival szoros barátságot tart fenn, egy időben egy héten többször is felkereste. Egy ismerősének egy alkalommal elmondta, hogy Vigevani valószínűleg kémkedik, adatokat kért tőle, amelyeket Herczeg meg is adott. Az adatok a budapesti és vidéki beiskolázásokra vonatkoztak. Ezeket az adatokat Herczeg Gyula mint vidéki érettségi

⁷ ABTL-O-11566-1a-578.

elnök és az egyetemen az olasz szakos hallgatókat elhelyező bizottság tagja jól ismeri. Amikor később ismerőse érdeklődött, Vigevanni hírszerző tevékenysége felől, Herczeg zavartan kitért a beszélgetés elől.

Többször felkereste őt az Egyetemen Jászay Magda, Vigevanni titkárnöje. Herczeg az olasz ügyek iránt érdeklődőkkel szoros kapcsolatot tart fenn a pesti középiskolák révén, ahová ellenőrzésre jár és a szótárja rendezési munkáival kapcsolatban.”⁸

Nem sokkal későbbi, 1956. április 5-i dátumot visel a környezettanulmány, melyet Herczeg Gyula Práter utcai lakásának lakóbizottsági elnökével, a házfelügyelővel és egy nyugdíjas szomszédjával vettek fel. Lényegében semleges dolgokat mondtak róla, olyasmit, amit a belügyi szervek úgyis tudtak, például, hogy értelmiségi családból származik és „széleskörű általános műveltséggel rendelkező személy. Több nyelven beszél.” „lakásán sokat dolgozik”. Társbérletben lakik, két szobás ízlésesen, értékes bútorokkal berendezett lakása mellé harmadik szobáját vissza akarta igényelni: arra hivatkozik, hogy könyvei nem férnek el – ténylegesen rengeteg könyve van. „Ízlésesen, jól öltözködik. Rendszeresen jár szórakozni, hogy hová, azt nem tudják.” Vizsgák idején diákok keresik fel. Nem ismerték felszabadulás előtti politikai magatartását, úgy tudták, hogy párton kívüli. „Zárkózott magatartású, magának élő személy”, ennek illusztrálására példaként felhozzák, hogy egy alkalommal felkereste a lakóbizottság elnöke, „hogyan vegyen részt a ház többi lakóival egyetemben hó takarításban, vagy állítson maga helyett valakit, aki a havat ellapátolja. Erre Herczeg azt válaszolta, hogy ő még a felszabadulás előtt sem fogott lapátot, - s ezt a népi demokráciában még kevésbé teszi meg.” A házbeliek szerint nincs külföldi levelezési kapcsolata.⁹

Feltételezhetően 1960-ból származik az operatív nyilvántartásba vételről való határozat, amelyen nem találok a keltezést:

„Megvizsgáltam a Herczeg Gyulára vonatkozó anyagokat. Megállapítottam, hogy a beszerzett anyagok bizonyítják az ellenséges kategóriába való tartozását, ezért határozatot hoztam nevezett operatív nyilvántartásba vételére.”¹⁰

Herczeg minderről mit sem tudva hihetetlen energiával látja el szakfelügyelői munkáját, tevékenységéhez fűződik az olasz nyelv tanításának sikertörténete: a kezdeti 30 iskola helyett 1967-68-ra már 110 középiskolában vezették be az olasz nyelv tanítását. Közben folytatta nemzetközi rangú tudományos munkáját, 1965-ben a Firenzei Egyetem magántanára lett, s attól kezdve időszakonként oktatott is az egyetemen. Még 1956-ra elkészült olasz leíró nyelvtanának első kiadása, 1963-ban Olaszországban önálló tanulmánykötete jelent meg – de foglalkozott a magyar stilisztikával is.

Az ötvenes évek vége, a hatvanas évek eleje a magyar-olasz kapcsolatoknak kiemelkedően jó időszaka. Herczeg Gyula fanatikus hittel terjesztette az olasz nyelvet, meggyőződése volt, hogy, mint későbbi vallomásában megfogalmazza, ha „nálunk széles körben több ezer diák gyerekkorában megismerkedik az olasz nyelvvel és kultúrával”, az számomra „a legnagyobb jelentőséggel bír.” 1966-ban kiutaztatta Olaszországba az olasz tagozatos gimnáziumok igazgatóit. Meggyőződése szerint az igazgatók, ha módjukban áll Olaszországot megismerni, támogatni fogják iskolájukban az olasz tanítás bevezetését, megtartását. Később az utazásokat ki akarta terjeszteni tanácsi funkcionáriusokra is, akiktől szintén függhetett az olasz tanítás. Rendkívül dinamikus tevékenysége, mint a dokumentumokból láthatjuk, tovább erősítette az államvédelmi szervek gyanakvását.

1966. november 3.-án azonban egy igen negatív fejlemény következett be, ami hamarosan Herczeget is érintette: Olaszországban olasz kapcsolatával együtt kémkedés

⁸ ABTL-O-11566-1a-572

⁹ ABTL-O-11566-1a-565. 1956. április 5.

¹⁰ ABTL-O-11566-1a-610.

gyanújával letartóztatták Budait. Az államvédelmi dokumentumok tanúsága szerint őrnagy, a milánói magyar kereskedelmi kirendeltségen dolgozott, Budai elvtársként emlegetik.¹¹ Alig néhány héttel később, november 22-én Budapesten is letartóztatták kémkedés alapos gyanúja vádjával egy személyt: Kalocsán Béláné Németh Évát. A per valójában az Olaszországban elfogott és kémkedéssel gyanúsított magyar őrnagy ellen-kémpere, melynek során a dokumentumok olvasója konstruált pert gyanít. A kihallgatási anyagok egyértelműen utalnak az olasz perre, illetve arra, hogy a vádlottak és a tanúk kihallgatása a felsőbb szervekkel egyeztetve folyik.¹² Az önmagát vádoló Kalocsán Béláné mellett perbe fogják az Olasz Kultúrintézet nem diplomata státusban lévő igazgatóhelyettesét, akinek a kémkedéssel vádolt Kalocsánné, más ismerőseihez hasonlóan, azt mondta, hogy őt az olasz rendőrség beszervezte. A vád szerint mind Gambella, mind a mellékperben első rendű vádlott Herczeg Gyula ellen a bűnrészesség vádját fogalmazták meg. (Herczeg meglehetősen felületes kapcsolatban volt Kalocsánnéval.) A per során Kalocsánnét másodfokon is több mint öt év fegyházbüntetésre ítélték, míg Gambellát ítélet-hirdetése után azonnal kiadták (Budaiért cserébe) Olaszországnak, majd Elnöki Tanácsi kegyelemben részesítették. Herczeg Gyulát első fokon (mint a mellékper legsúlyosabb büntetését) tíz hónap letöltendő börtönbüntetésre ítélték, másodfokon változtatták csak felfüggesztett börtönbüntetésre – feljelentési kötelezettség elmulasztása volt Herczeg és három társa ítéletének indoka. A kihallgatások során Herczeget részletesen kikérdezték szakfelügyelői tevékenységéről, felelősségre vonták az olasz szervekkel fenntartott kapcsolatai miatt (nagykövet, Olasz Kultúrintézet igazgatói), mely vádra azzal védekezik, hogy „már egyetemista koromban is élethivatásnak tekintetem az olasz nyelvészettel, kultúrával való intenzív foglalkozást. 1953-tól 1958-ig az Eötvös Loránd Tud. Egyetem Olasz Intézetében mint egyetemi adjunktus oktattam. 1958-tól gimnáziumi tanárként és szakfelügyelőként ismét az olasz nyelvvel foglalkozom.

A szakmai foglalkozásomon túl tudományosan is foglalkozom az olasz nyelvészettel, kultúrával. Szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy világszerte ismert italianista vagyok. Több mint száz tudományos publikációm jelent meg. Olasz nyelvi könyveket, szótárakat készítettem, jelenleg is a nagy Olasz-Magyar szótár bővített második kiadásán dolgozom már 3-ik éve. 1965-ben Olaszországban – hivatalos szerveink tudtával és engedélyével – egyetemi magántanári vizsgát tettem.”¹³ (Közben számos tanulmánya jelent meg a mondattan területéről, 1963-ban és 1967-ben Olaszországban adták ki a szabad függő beszédről, illetve a nominális stílusról írott összegző tanulmányait.)

¹¹ ABTL-V-154.082/2/376-378. A Magyar Néphadsereg Vezérkara 2. Csoportfőnökség jelentése 1966. XII. 10. Tárgy: esemény-naptár. A letartóztatás Domizio Villa nevű kapcsolatával történt. Nem csak a lakásán, hanem a SORESCO nevű pártcégnél is tartottak házkutatást, az olasz lapok november 5-én kezdtek a letartóztatásról hírt adni. A védőügyvéd közli, hogy „Budai jól van, semmit nem vallott”. 378. BM III/II Csoportfőnökség 3-c. Alosztály 1966. december 13. Füzesi István r.fhdgy. Alezredes elvtársnak címezve jelent: 3-án vették őrizetbe, 11-én vette Budait az ügyész előzetes letartóztatásba. 14-ig nem beszélhetett vele az ügyvéd sem. „November 24-én engedélyezték Kozdon és Kóczián elvtársnak a beszélgetést Budai elvtárral. Budai közölte, hogy anyag letartóztatásakor nem volt nála. Semmit el nem ismert. Kihallgatták. A carabinieriik disszidálásra szólították fel. Közölték kb. január közepén várható a per. [...] Budai lakásán házkutatás volt, melynek során filmet és írásmásolatokat foglaltak le.”

Tanulmányom elkészítése után találtam meg Stefano Bottoni érdekes tanulmányát az interneten: *In bilico fra due mondi. La società Terimpex-Soresco e l'interscambio commerciale con l'Ungheria, 1948-1990*, a Società Italiana per lo Studio della Storia Contemporanea, Seminario nazionale sulla storia italiana del secondo dopoguerra 1943-1994, 2° incontro, Bologna, Venerdì 12-Sabato 13 Marzo 2010 előadásai között. A tanulmány megvilágítja a Budai-féle kémpere hátterét

http://www.sissco.it/fileadmin/user_upload/Attivita/seminari_sissco/Italia_dopo_il_miracolo/PaperBottoni.pdf

(utolsó konzultáció: 2011. 12.30.)

¹² ABTL- V-154082/2/332-333. 1966. november 29.

¹³ V-154082/3, 38. Jegyzőkönyv, 1966. december 5.

„Mint az olasz nyelv, irodalom rajongója és ismerője egyrészt tudományos munkám, másrészt ilyen irányú igényeim kielégítése céljából és nem utolsó sorban az olasz nyelv Magyarországon történő elterjesztése érdekében tartottam kapcsolatot a Budapesti Olasz Kultúrintézettel, illetve azok igazgatóival.”¹⁴ „1955. óta – a magyar és olasz kulturális szervek közötti megegyezés alapján – lehetőség volt arra, hogy az olasz nyelvészettel foglalkozó tanárok, tanügyi igazgatásban dolgozó emberek ösztöndíjjal Olaszországba utazhassanak. Így ez időtől, de főként Garino magyarországi tartózkodása óta ezzel kapcsolatos témákra vonatkozóan véleményt kértek tőlem és adtam is tájékoztatást részükre. Ez tulajdonképpen abban nyilvánult meg, hogy harcoltam azért, hogy minél több olasz nyelv oktatásával foglalkozó tanár részére biztosítsanak ösztöndíjat, s hogy azt olyanoknak adják, akik valóban az olasz nyelv tanításával foglalkoznak, illetve azt elősegítik.

Ezzel kapcsolatosan a budapesti olasz nagykövettel tárgyaltam 2-3 esetben, amikor is a gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyvben foglalt tájékoztatást adtam Vita Finzi és utódjának Barattieri nagykövetnek.”¹⁵ Herczeg Gyula többek között elmondja, hogy több alkalommal kapott ösztöndíjat Olaszországba, valamint, hogy számos ismerőst, barátot szerzett. „Így sok olasz barátom, ismerősöm van. Ezek a személyek is az olasz nyelv, irodalom, kultúra területén dolgoznak.”¹⁶ Szakfelügyelői tevékenysége eredményeként, mint mondja, jelentősen emelkedett az olaszt tanító gimnáziumok száma: az „1957/58-as tanévben 30 gimnázium volt, az 1966/67-es tanévben 110 körül van; igaz, hogy ezen idő alatt jelentősen megemelkedett össz-magyarországi viszonylatban a gimnáziumok száma, jelenleg 400 körül van, (tehát nem felel meg a tényeknek a sokszor elhangzó megállapítás, hogy én mindenkinek olaszt akarok tanítani).”¹⁷ Herczeg Gyula meg is indokolja az olasz tanítás létjogosultságát:

„... többször [...] rámutattam arra, hogy nekünk semmibe sem kerül, ha olaszt tanítunk széles körben; az olasz egyébként is messze a leghaladóbb nyugati kultúra, nem kell félteni a szocialista kultúránkat és vívmányainkat. Úgyis túlméretezett a latin tanítás (a szülők klerikális érzelmei miatt, főként vidéken), tegyük helyébe az olaszt. Viszont ezzel olyan ütőkártya jut a kezünkbe (olcsó áron), amellyel adott esetben egészen messzemenő követeléseket is lehet támasztani.”¹⁸

[...] Tudtam, hogy a Pártközpont is javasolja a francia, olasz kulturális orientációt, természetesen megfelelő követek mellett; értem ezen azt, hogy a nyugati kulturális kapcsolatok terén inkább a franciát, olaszt, mint az angol, németet tartották helyesnek.”¹⁹

Herczeg Gyula Olaszország iránti rajongása, fanatikus tudomány-szeretete, hite az olasz tanításban, mint látjuk, még a rendőrségi vallomásokon is átsüt. „1962-ben tizennégy évi távollét után visszaérkeztem abba az országba, amelyet úgy szeretek. Hadd említsem meg, hogy mindig Zágrábon keresztül utaztam oda, s vissza. Ez lehet, hogy nevetséges – én annyira megvetek mindent, ami német, hogy Bécsen sem kívánok soha átutazni.”²⁰

¹⁴ V-154082/3, 38. Jegyzőkönyv, 1966. december 5.

¹⁵ V-154082/3, 39. Jegyzőkönyv, 1966. december 5.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ V-154082/3, 45. Jegyzőkönyv, 1966. december 5. A vallomás a gimnáziumi olasz tanítás indoklásával folytatódik, kirajzolódik belőle Herczeg Gyula sértettsége is, amiért nem oktathat az egyetemen: „Persellivel közöltem az olasz tanítás szélesítésére vonatkozó adatokat, mert ezt ütőkártyának tartottam és tartom ma is az ösztöndíjak emelésére, illetve arra, hogy egyáltalán pl. műszaki-tudományos ösztöndíjak legyenek. Az olaszokat, akik más nyugati országokkal konkurenciában vannak, az élet minden területén, rendkívül megragadja, az hogy nyelvüket és kultúrájukat széleskörűen tanítjuk. A jelenlegi nagykövet, Barattieri azt mondotta nekem, hogy őket nem érdekli, van-e és milyen olasz tanszékek működnek az egyetemen, mert a világ majd minden egyetemén valamilyen, ha szerény formában is, de van olasz tanítás; az azonban, hogy nálunk széleskörűen több ezer diák gyerekkorában megismerkedik az olasz nyelvvel és kultúrával, számára a legnagyobb jelentőséggel bír.”

¹⁸ V-154082/3/46, Jegyzőkönyv, 1966. december 5.

¹⁹ V-154082/3/49, Önvallomás, 1966. december 7.

²⁰ V-154082/3/46, Jegyzőkönyv, 1966. december 5.

A per után a perifériára került ugyan, de onnan is folytatta tudományos munkáját, 1970-ben lett kandidátus, 1980-ban pedig nem olasz, hanem magyar nyelvészetből nagydoktor. Közben az ELTE Romanisztika Tanszékén lett, Hermann József vezetése idején tudományos főmunkatárs (nem oktató!). Élete vége felé egyetemi tanár, a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen az újonnan alakuló olasz szak tanszékvezetője lett: hála Szépe György ajánlásának és Ormos Mária rektornak, 1985-től 1992-es lemondatásáig itt oktatott.